

Lételméleti barangolások

Az xtro realm csoport és az Extrodæsia

BALAJTHY BOGLÁRKA

Extrodæsia. Enciklopédia egy emberközpontúságot meghaladó világhoz,
Typotex Kiadó, Budapest, 2019

Idén június közepén az xtro realm nevű művészkollektíva *Extrodæsia – Enciklopédia egy emberközpontúságot meghaladó világhoz* címmel enciklopédiát jelentetett meg. A három képzőművészből álló csoport lassan két éve zajló közös munkájának betetőzése – saját szavaikkal élve – ez a „spekulatív szótár”, mely leginkább az újrealista filozófiák tudásanyagának magyar és angol nyelvű kivonataként értelmezhető. A kötet azonban, illeszkedve az újrealista elméletek provokatív, jelen világunk rendjét alapjaiban megkérdőjelező természetéhez, nem pusztán betűrendben sorakozó szócikkek gyűjteménye. Egy hibrid könyvről van szó, melyre a műfaji oldottság jellemző: egyszerre képzőművészeti, filozófiai, irodalmi, de leginkább kísérleti alkotás. A könyvtárgy vagy a „hordozó” elnevezés talán találóbb. Húebben tükrözi azt a szellemi közeget, amelyben megalotói mozognak, és amelyet képviselnek.

Mielőtt azonban arra az ingoványos talajra tévednénk, amelynek termése az *Extrodæsia*, hadd villantsak fel néhány mozzanatot az xtro realm csoport tevékenységéből. Az xtro realm mögött három személy áll: Zilahi Anna, Sűveges Rita és Horváth Gideon. Mindannyian fiatal képzőművészek, de vizsgálódásaikat a jelenkorunkat meghatározó új filozófiai és ökológiai problémákhoz kapcsolódóan interdiszciplináris szemlélettel, másokkal együttműködve végzik. Mindhárman aktív, gyakorló művészek saját irányokkal és médiumokkal, azonban erőteljes hiányérzetük és kritikai attitűdjük közös munkára ösztönözte őket. Fokozódik a fenntartás a posztmodern utáni filozófiában a világ antropocentrikus értelmezését illetően, s mindez már a képzőművészetben is érzékelhető, egyre több az újmaterialista szemléletű alkotás, az xtro realm tagjai szerint azonban hiányzik itthonról az ilyen műveket és a mögöttük álló elméleteket értelmező, a befogadást segítő keret. Erre válaszként 2017 őszén kezdtek bele a tudásmegosztáson alapuló projektjeikbe (akkor még Zsámboki Miklóssal együtt). Idén és tavaly is több nyilvános olvasókört szerveztek a Fiatal Képzőművészek Stúdiója

Az *Extrodæsia* című könyv borítója

Egyesület és a József Attila Kör bevonásával, amelyeken az új filozófiai irányzatok – melyeknek nincs egységes összefoglaló neve, inkább csak olyan hívószavaik vannak, mint spekulatív realizmus és materializmus, tárgyorientált ontológia, non-antropocentrizmus – szerzőitől olvastak és értelmeztek szövegeket a témában jártas filozófusokkal, elméleti szakemberekkel együtt. 2017 őszén pedig tizenegy képzőművész bevonásával az olvasókör élményeire és felismeréseire reflektálva rendezték meg kiállításukat az FKSE Stúdió Galériájában. A kiállított munkák valamilyen módon mind a világhoz való emberközpontú viszonyulásunkat kérdőjelezték meg: csakugyan a humán az egyetlen legitím, mindenképp felett álló nézőpont a világmindenség értelmezése során? Az újrealista elméletek nem hagyják reflektálatlanul az ökológiai válságot, a kiszigerelt természet problémáját, az attól elidegenült embert, s így a művészcsoport sem: terepgyakorlatokat szerveztek, olyan hazai helyeket kerestek fel, mint például a régi gánti bauxitbánya, ahol lehetőségük nyílt a tájban ejtett antropogén

beavatkozások vizsgálatára vagy a Kékesi Erdőrezervátum, ahol az érintetlen, „valódi” természet illúzióját tapasztalhatták meg.

Az xtro realm felvázolt tevékenységeiből kirajzolódik diverzív működésük, és ugyanez nyilvánul meg frissen kiadott enciklopédiájukban. Már maga a választott forma, az enciklopédia, vagyis az „ismerettár” is árulkodik a szerkesztők missziójáról: betekintést nyújtani a korunkat meghatározó, igencsak fluktuáló lételméleti kérdésekbe, fogódzókát kínálni azokhoz, mindezt egy sajátos tudományos-művészi alapra helyezve. Megnyilvánul ebben a folytonosság fenntartásának gesztusa is, hiszen Georges Bataille, a 20. század egyik különc gondolkodója *Encyclopædia Achephalic* című könyvének művészi szójegyzékei fontos előképet jelentettek az alkotók számára. A kötet, melynek felépítése egy kimérához hasonlóan változatos, összesen 62 darab szócikket és számos vizuális betétet tartalmaz, szerzői között az xtro realm tagjai mellett találunk irodalmárokat, esztétákat, költőket, írókat is. Az újrealista filozófiák olyan alapfogalmait ismerteti, mint a *korrelacionizmus*, a *lapos ontológia* vagy *hiperobjektum*, de néhány új, saját fogalom bevezetésére is sor kerül. Az elméleteket magyarázó bejegyzések más-más minőségűek, ugyanis hol egy prózavers, hol egy tudományos definíció alakját veszik fel. Ez korántsem jelent hierarchikus szerkezetet: ugyanolyan érvénnyel szerepelnek egymás

SÜVEGES RITA: *Hibrid növény*, illusztráció az *Extradæsia* című kötetből

mellett a lételméleti kérdések tárgyilagos kifejtései, mint a jóval személyesebb és szubtilisebb tapasztalatokon nyugvó prózai költemények. Az enciklopédia kétnyelvű, egyik fele angol, a másik magyar, és szövegtestét javarészt angol nyelvű szakirodalmakból fordított szócikkek adják. Ezek elsősre talán nehezebben befogadhatóak egy „laikus” számára, de a prózaversek képesek ezt a finom idegenkedést, húzódozást oldani és átvezetni az olvasót egy összetettebb valóságfogalom értelmezésébe.

A kötet előszavában a szerkesztő az enciklopédiát olyan térképhez hasonlítja, mely „megfoszt a tartózkodási hely evidenciájától”. Ez a (termékenyen ambivalens) szókép nemcsak metaforikusan mutatkozik meg: a könyv vizuális betétjei és elemei, opálos színvilága ismeretlen, amorf, emberen túli vidékekre kalauzolják az olvasót. És e metafora ellentmondásosságában rejlik az enciklopédia lényege, funkciója, ebben sűrűsödik össze leginkább a szerzői szándék: felhívni a figyelmet a világunkról alkotott, mérhetetlenül stabilnak és zártnak, örökérvényűnek hitt tudásunk ingatagságára, törékenységére. Szándéka emellett az eddig nem ismert mélységek megnyitása, a létező alternatívák gazdagságának felvillantása.

Rácsatlakozván a térképmetaforára: egy térkép pusztán lehetőségeket kínál fel, láthatóvá teszi az utakat, ám használója dönt, merre megy. Így működik az *Extradæsia* is. Az olvasón múlik, hogy rálép-e valamelyik felkínált ösvényre, maga mögött hagyván mindent, ami emberien ismerős...

Az xtro realm csoport következő nagyobb projektjeként, a Magyar Földtani és Geofizikai Intézet kutatóival együttműködve, 2020-ban az OFF Biennálé keretein belül rendezi majd meg kiállítását.